

Werkkaart

Passende transitiezorg voor jongeren met een LVB plus psychische of gedragsproblematiek

Jongeren met een LVB en bijkomende psychische problematiek of gedragsproblematiek zijn gebaat bij goede transitiezorg. In de basis zijn de uitgangspunten van transitiezorg vergelijkbaar voor alle jongeren met bijkomende (complexe) problemen. In dit hoofdstuk werken we de basisaanbevelingen voor een goede inhoudelijke en procesmatige transitiezorg verder uit voor jongeren met een LVB plus psychische of

gedragsproblematiek. Hiervoor hebben we gebruik gemaakt van diverse op wetenschappelijke en praktijk- en ervaringskennis gebaseerde (inter) nationale artikelen, richtlijnen en rapporten over transitiezorg in het algemeen en voor jongeren met een (L)VB in het bijzonder gesprekken met jongeren en ouders binnen het onderzoek Transitie Journeys en klinische ervaringen van professionals.

De basisaanbevelingen zijn:

1. **Begin op tijd en doe dit samen.**
2. **Wijs een transitiecoördinator aan.**
3. **Werk samen op basis van een gefaseerd toekomst- en transitieplan en evalueer regelmatig.**
4. **Betrek zoveel mogelijk de ouders/het informele netwerk van de jongere of zoek extra steunfiguren.**
5. **Geef informatie en psycho-educatie over transitiefase en transitie van zorg aan jongere en ouders.**
6. **Zorg voor continuïteit en stabiliteit van zorg.**
7. **Organiseer een warme overdracht, inclusief nazorg.**

In deze werkkaart staan de belangrijkste adviezen voor passende transitiezorg voor jongeren met een LVB plus psychische of gedragsproblematiek samengevat en zijn linkjes geplaatst naar de relevante overzichten met hulpmiddelen of andere bronnen. Bij deze werkkaart hoort ook een [Casuïstiekboek](#).

Nadat u op een interne link heeft geklikt kunt u met de combinatie Alt + weer terugkeren naar de plek waar u was gebleven.

1. Begin op tijd en doe dit samen

» Hulpmiddelen zelfredzaamheid

- » Start tijdig rond het 16de jaar en overweeg een verlengde transitieperiode.
- » Betrek en motiveer de jongere, verken toekomstdromen, ondersteun en leer de jongere steeds meer regie te nemen, maar pas op voor overvraging.
- » Signaleer en houd rekening met beperkingen in en een mogelijke ongelijke ontwikkeling van sociaal-emotionele, communicatieve en adaptieve vaardigheden van de jongere.
- » Heb oog voor de eigenheid en krachten van de jongere en sluit daarop aan; werk aan (zelf)vertrouwen.
- » Ben je bewust van de nog beperkte zelfredzaamheid en werk daar samen aan door positief in te steken, kansen te benoemen en (samen) te oefenen.
- » Trek meer en langer tijd uit, werk in kleinere stapjes en heb meer geduld.
- » Zeg duidelijk wat je doet, doe wat je zegt.
- » Heb oog voor het toegenomen angst- en frustratieniveau door de onzekerheid over wat de toekomst zal brengen, wisselingen in zorg en het deels afhankelijk blijven van anderen (verhoogd risico op (emotionele) instabiliteit).

2. Wijs een transitiecoördinator aan

» Hulpmiddelen transitiecoördinatie

» Checklist Planning Transitie van Zorg voor jongeren met een LVB

- » Faciliteer de inzet van een transitiecoördinator (maak tijd en geld vrij).
- » De transitiecoördinator regisseert de transitie van zorg en houdt overzicht; dit moet bij deze groep geïntensiveerd worden (extra tijd en financiële middelen) vanwege de meestal domeinoverstijgende en complexe zorg- en ondersteuningsvragen en de meer gefragmenteerde volwassenenzorg.
- » De transitiecoördinator is een bekende regiebehandelaar of behandelcoördinator (BIG-geregistreerd), bijgestaan door, afhankelijk van de bijkomende problematiek, een psychiater, arts VG of andere ter zake kundige arts bij overdracht van medische zaken en een persoonlijke begeleider/onafhankelijke transitiecoach die in het dagelijkse contact de jongere helpt bij de transitie naar volwassenheid/volwassenenzorg.
- » Zorg voor een duidelijk en gezamenlijk beleid t.a.v. de transitiecoördinatie, bij voorkeur in afstemming met de aanbieder(s) volwassenenzorg en implementeer deze.
- » Maak goed duidelijk aan alle betrokkenen wie de coördinatie heeft en bij wie men waarvoor terecht kan met vragen of problemen.
- » De transitiecoördinator heeft regelmatig contact met alle betrokkenen (≥ 2 keer per jaar vanaf het 16de jaar).

3. Werk samen op basis van een gefaseerd toekomst- en transitieplan en evalueer regelmatig

» [Hulpmiddelen toekomstplan/transitieplan](#)

- » Praat eerst met de jongere; betrek daarna, met toestemming, zoveel mogelijk ook ouders/naasten.
- » Maak een persoonlijk transitieplan (heb oog voor diversiteit) in een stabiele periode.
- » Pas de uitvraag (en hulpmiddelen) over de wensen en mogelijkheden voor de toekomst aan op het niveau van intellectueel en adaptief functioneren.
- » Zorg voor brede beeldvorming van de veelal complexe domein-overstijgende problematiek: heb oog voor de ernst van de symptomen, de beperkingen die ze veroorzaken in interactie met de LVB, de hulpbehoefte, risicofactoren, sociale redzaamheid, mate van steun en andere beschermende factoren. Betrek waar mogelijk ook de school bij de beeldvorming.
- » Vertaal problematiek naar haalbare doelen in het transitieplan, zodat er voldoende basis ontstaat op zo veel mogelijk domeinen.
- » Werk stapsgewijs aan haalbare ontwikkelingsgerichte doelen die de transitierijpheid vergroten, kijk niet te ver vooruit, oefen veel en heb oog voor de subjectieve beleving van de jongere en in hoeverre iets bijdraagt aan zijn of haar kwaliteit van leven.
- » Heb oog voor stressoren die in deze fase extra belastend kunnen zijn (o.a. verergeren of ontstaan van psychische klachten, sociaal isolement, armoede, gezinsproblematiek, niet kunnen werken, onvoldoende aanbod van beschut werk, geen uitzicht op woning(training), wisseling of overdracht van begeleider of behandelaar).
- » Bespreek en oefen niet te veel zaken tegelijkertijd met de jongere.
- » Minimaal 2 x per jaar het transitieplan evalueren en bijstellen met betrokkenen.
- » Vier de kleine en grotere vorderingen.

4. Betrek zoveel mogelijk de ouders/het informele netwerk van de jongere of zoek extra steunfiguren en zorg daarmee voor een vangnet

» [Hulpmiddelen sociaal netwerk](#)

- » Breng het sociaal netwerk en de informele steunrelaties goed in beeld.
- » Indien van toepassing: start tijdig het gesprek over mentorschap, curatorschap of bewindvoering.
- » Betrek ouders of andere informele steunbronnen met toestemming van de jongere en werk aan een positieve werkrelatie, verwachtingsmanagement en het 'de neuzen dezelfde kan op laten wijzen'.
- » Leer de jongere gebruik te maken van steunbronnen.
- » Heb oog voor stress en risico op overbescherming of te weinig betrokkenheid van ouders/naasten.
- » Heb oog voor een mogelijke LVB en/of psychische klachten bij de ouders; pas op voor overvraging.
- » Heb oog voor sociaal-culturele verschillen i.r.t. eigen waarden en normen; werk cultuursensitief.
- » Werk aan sociale vaardigheden en het uitbreiden van het sociale netwerk van de jongere als er sprake is van een klein of minder stabiel sociaal netwerk.
- » Als ouders niet voldoende (de belangen van) de jongere kunnen ondersteunen (behartigen), betrek een onafhankelijke belangenbehartiger of een (transitie)coach voor de jongere of ambulante (gezins)begeleider.
- » Stimuleer lotgenotencontact voor jongere en ouder(s).

5. Geef informatie en psycho-educatie over transitiefase en transitie van zorg aan jongere en ouders

- » Transitiefase
- » LVB
- » Psychische problemen
- » Zelfredzaamheid

- » Bied jongeren en ouders tijdig praktische en goed te begrijpen informatie over (regelzaken tijdens) de transitiefase en waar ze terecht kunnen (sociale kaart).
- » Geef psycho-educatie om een reëel beeld van eigen mogelijkheden en benodigde steun te krijgen.
- » Geef psycho-educatie aan de ouders over het bevorderen van autonomie bij hun kind en de manier van ondersteunen en leer ze (meer) oog te hebben voor de LVB van hun kind en werk (verder) aan de acceptatie daarvan.
- » Geef informatie over de mogelijk andere werkwijze bij de aanbieder van volwassenen-GGZ, VG-zorg en/of Wmo-zorg; ga bij voorkeur langs om te kijken, laat ze wennen en/of laat ze in gesprek gaan met cliënten die er langer verblijven.
- » Maak gebruik van aan de LVB aangepaste of geschikte hulpmiddelen ter ondersteuning van het leren van praktische vaardigheden en het bevorderen van de zelfredzaamheid.

6. Zorg voor continuïteit en stabiliteit van zorg

- » Hulpmiddel gezamenlijk beleid Op Eigen Benen
- » Dossier Transitiepsychiatrie van het kenniscentrum kinder- en jeugdpsychiatrie
- » Beleidsadviezen
- » Zorgovergangen

- » Landelijke beleidsaanpassingen: ontschot financieringsstromen, laat stikte leeftijdsgrenzen los, stel overgangsbudgetten in, bied meer bewegingsmogelijkheden binnen en tussen indicaties, zorg voor soepelere overgangen tussen wettelijke kaders.
- » Zoek bestuurlijke ruimte binnen organisaties en huidige regels en wetten.
- » Voorkom een harde breuk in zorg: organiseer en implementeer samen met aanbieder(s) volwassenenzorg (inclusief huisarts, apotheek) een gezamenlijk transitietraject of transitiepolikliniek (gezamenlijke visie en missie).
- » Heb oog voor de vaker voorkomende problematische of ontbrekende gehechtheidrelaties, waardoor de wisseling van begeleider/behandelaar gedurende de transitie van zorg extra gevoelig ligt en de stabiliteit van de bestaande werkrelatie en de motivatie voor vervolgzorg kan worden aangetast.
- » Vergroot de kennis over een LVB plus psychische problematiek en verminder de handelingsverlegenheid bij zorgprofessionals: zorg voor voldoende scholing en kennisuitwisseling.
- » Bevorder de samenwerking tussen GGZ- en VG-zorg in de regio.
- » Faciliteer een transitiecoördinator om de overgang(en) van zorg te coördineren.
- » Betrek bij voorkeur een psychiater vanuit de volwassen-GGZ voor monitoren of wijzigen van psychofarmaca, mogelijk i.s.m. een verpleegkundig-specialist GGZ. Bij bijkomende somatische problematiek kan een arts VG of een andere ter zake kundige arts betrokken worden. Bij specifieke genetische syndromen betrek een expertisecentrum voor zeldzame aandoeningen.
- » Zorg voor goede kennis van de sociale kaart.
- » Start op tijd met aanvragen van de nodige indicaties (o.a. verlengde jeugdwet of Wlz-LVG) en het aanmelden bij een volwassenen zorgaanbieder i.v.m. lange wachttijden en wachtlijsten.

7. Organiseer een warme overdracht, inclusief nazorg

» Stappenplan warme overdracht

- » Start minstens zes maanden voor de vermoedelijke overdracht.
- » Leer elkaar en elkaars werkwijze (o.a. jeugd- versus volwassenenzorg, GGZ versus VG-zorg) goed kennen, draag dit over aan jongere en ouders en laat de jongere tijdig kennismaken en alvast een beetje wennen.
- » Laat de warme overdracht plaatsvinden in een periode van relatieve stabiliteit en maak afspraken over hoe om te gaan met de instabiliteit die bij de fase van transitie hoort.
- » Actualiseer de risico-inventarisatie en het signalerings- en veiligheidsplan en de beeldvorming (IQ, adaptieve vaardigheden, sociaal-emotionele ontwikkeling, psychische klachten, suïcidale gedachten) en gebruik dit voor het overdrachtsdocument.
- » Indien er geen overdracht naar een aanbieder van volwassenenzorg is, bied een vangnet aan.
- » Organiseer en implementeer een trajectplan warme overdracht i.s.m. zorgaanbieder(s) volwassenenzorg, waarin duidelijk staat aangegeven wie wat doet en waar verantwoordelijk voor is.
- » Heb oog voor de verlieservaring door het verdwijnen van vertrouwde zorgverlener(s).
- » Neem de tijd, laat pas los als het kan.
- » Organiseer follow-up gesprek met jongere, ouders en aanbieder volwassenenzorg en evalueer formeel de zorgtransitie.
- » Gebruik deze evaluaties om van te leren en processen aan te passen; zorg voor kennisuitwisseling.

* Als de linkjes niet meer werken, zoek dan op de naam van het product (laatste update februari 2024)

Tabel 3. Instrumenten inventarisatie adaptieve vaardigheden/zelfredzaamheid * | **

Naam	Korte Omschrijving
Vragenlijst voor adaptief gedrag (ADAPT (16+))	De ADAPT is een korte observatievragenlijst (62 vragen) om adaptieve vaardigheden van volwassenen (16+) in kaart te brengen. De ADAPT meet vaardigheden die belangrijk zijn voor het (onafhankelijk) functioneren in onze maatschappij (en de leerbaarheid van de jongere), zoals vaardigheden op het gebied van: basale zelfzorg, hygiëne en verantwoord eten; huishoudelijke vaardigheden; maatschappelijke vaardigheden; sociale afstemming; toepassen van schoolse vaardigheden; omgaan met geld, post en verzekeringen; dagstructuur en daginvulling; verstandige keuzes maken.
Schaal voor adaptief gedrag (ABAS-3; 5-17 jaar en 18+ versie)	Meet op een valide en betrouwbare manier het adaptieve gedrag van o.a. kinderen en jongeren (via ouders/verzorgers en via leerkrachten/begeleiders) en volwassenen (zelfrapportage of informantenrapportage). De resultaten worden in kaart gebracht aan de hand van normscores voor drie domeinen: 1. Conceptueel (communicatie, functionele schoolse vaardigheden, zelfsturing); 2. Sociaal (spel en vrije tijd, sociale vaardigheden) en 3. Praktisch (maatschappelijke vaardigheden, huishoudelijke/schoolse activiteiten, gezondheid en veiligheid, zelfverzorging, werk) en het totaal.
Vineland-3-NL (Vineland Adaptive Behaviour Scales; alle leeftijden)	Vineland-3-NL is geschikt voor alle leeftijden en kan worden gebruikt voor niveaubepaling, bepaling van zelfstandigheid, sterkte-zwakke analyse en handelingsgerichte adviezen.
Schaal voor het sociaal-emotioneel ontwikkelingsniveau ESSEON-R)	De ESSEON-R is een instrument waarmee het sociaal-emotionele ontwikkelingsniveau in kaart kan worden gebracht bij kinderen en volwassenen met een ontwikkelingsleeftijd van 0 tot 14 jaar. Op basis van de resultaten kunnen specifieke zwak en sterk ontwikkelde kanten van het sociaal-emotionele gedrag aan het licht komen.
Schaal voor Emotionele Ontwikkeling-Revised 2 (SEO-R²/SEO-V)	De SEO-R2 schaal is bedoeld voor kinderen, jongeren en volwassenen met een verstandelijke beperking. In het model voor emotionele ontwikkeling - dat aan de basis ligt van de SEO-R ² - wordt de normale ontwikkeling tussen 0 en 12 jaar als basis genomen. Er is een online afnameformulier. De SEO-V is een verkorte versie.
Psychologische basisbehoefte-lijst Verstandelijke Beperking (PBVB; 18+)	De PBVB is een zelfrapportage-lijst waarmee eenvoudig de behoeftevervulling en behoeftefrustratie van mensen met een (licht) verstandelijke beperking in kaart kunnen worden gebracht. De PBVB is een zelfrapportagevragenlijst die haar wortels vindt in de zelfdeterminatietheorie en bestaat uit zes schalen: 1. Autonomie bevrediging; 2. Autonomie frustratie; 3. Verbondenheid bevrediging; 4. Verbondenheid frustratie; 5. Competentie bevrediging; 6. Competentie frustratie.
Zelfredzaamheidsmatrix jongeren 12-18 jaar (ook versie voor 18+)	Meet hoe zelfredzaam iemand op een bepaald moment is t.a.v.: financiën, werk & opleiding, tijdsbesteding, huisvesting, huiselijke relaties, geestelijke gezondheid, lichamelijke gezondheid, middelengebruik, basale ADL, instrumentele ADL, sociaal netwerk, maatschappelijke participatie, justitie.
Checklist Praktische Vaardigheden Wonen	Checklist ontwikkeld door Participate (België) op basis van verschillende checklists over wonen met autisme. Hiermee kan men inventariseren hoe het is gesteld met het initiatief nemen, organiseren, plannen en uitvoeren van zaken als: huishouden, maaltijden, boodschappen doen, persoonlijke verzorging, omgaan met tijd, vrije tijd, sociale vaardigheid en communicatie, lichamelijke en geestelijke gezondheid, regels binnen gemeenschap, administratie en geld, verplaatsen.

Tabel 4. Hulpmiddelen overzicht planning en afspraken voor Transitiecoördinator *

Naam	Korte omschrijving
Checklist Planning Transitie van Zorg voor jongeren LVB (Handmatig in te vullen versie) Digitaal in te vullen versie: download hier	Dit is een voor deze handreiking ontwikkelde checklist waarmee de coördinator van de transitie op verschillende momenten per aspect binnen 12 domeinen kort kan aangeven met wie gesproken is, wat de wensen zijn, wat er nog nodig is, wie wat gaat regelen, en of het al voldoende geborgd of geregeld is. De 12 domeinen zijn: 1. Sociaal netwerk; 2. Geestelijke Gezondheid; 3. Middelengebruik-verslavingen; 4. Lichamelijke gezondheid; 5. Praktische regelzaken 18+; 6. Werk, inkomen en opleiding; 7. Wonen; 8. Seksualiteit en relaties; 9. Financiële zaken; 10. Tijdsbesteding; 11. Activiteiten Dagelijks Leven 12. Politie & Justitie.
Checklist zorglandschap jongvolwassenen	Tool waarop je kan aankruisen waar en wat er geregeld moet worden op de domeinen: werk en inkomen, zeggenschap, onderwijs, vrije tijd, financiën, wonen, zorg 18+.
ZelfredzaamheidsRadar	Gratis digitale tool (ook op papier) om visueel overzicht te krijgen van zelfredzaamheid en afspraken vast te leggen op de domeinen: leervermogen, eten en drinken, continentie, lichaamshouding, mobiliteit, dag- en nachtritme, aan- en uitkleden, temperatuurwisselingen, hygiëne, veiligheid, communicatie, contact met anderen, normbesef, huishoudelijke activiteiten, ontspanning. Er is o.a. een e-learningmodule over deze radar.

Tabel 5. Hulpmiddelen ter ondersteuning van het maken van een transitie- of toekomstplan *

Naam	Korte Omschrijving
<u>18 Take Control (onderdeel van Krachtplan 18+)</u>	Inventarisatie van Expertise Centrum William Schrikker van toekomstwensen van jongeren met een LVB a.d.h.v. een gestructureerd gesprek met de jongere. Per ontwikkelingstaak worden voorbeeldvragen gegeven (ouders, school of werk, vrije tijd, wonen, regels en gezag, gezondheid en uiterlijk, vrienden, relaties, overig). Verder is er tegen betaling een startpakket met visuele tools verkrijgbaar (Krachtplan 18+ en 18 Take Control).
<u>Groei-wijzer LVB 'Hier ben ik' 14-21 jaar</u>	De lijst 'Hier ben ik' van de Groei-wijzer methodiek (Op Eigen Benen) is voor jongeren van 14-21 jaar met een LVB. De lijst gaat over zorgen voor jezelf (zorg en gezondheid, zelfstandigheid en wonen, vriendschap en relaties, seksualiteit, school, werk of dagbesteding, vervoer, sport, vrije tijd). De lijst kan samen met ouders of verzorgers ingevuld worden en bepaald kan worden hoe en wanneer je waaraan gaat werken om zelfstandiger te worden.
<u>Ready Steady Go Transitie-programma - makkelijk lezen (o.a. 14-16 jaar; 16-18 jaar en 18-25 jaar)</u>	Deze gratis leermethode van Op Eigen Benen om een jongere die onder behandeling is te helpen om meer zelf te gaan doen om zo zelfstandig mogelijk te worden, o.a. wat betreft medische zelfzorg. De vragen per domein (kennis, opkomen voor mijzelf, gezondheid en leefstijl, dagelijkse activiteiten, school en mijn toekomst, vrijetijd, omgaan met mijn gevoelens, overgang naar volwassenenzorg) kunnen samen met ouders en/of zorgverlener besproken worden. Er is ook een e-learning over de methodiek beschikbaar.
<u>Mijn PAD (app of vragenboekje)</u>	Stimuleert eigen regie en participatie van jongeren (niet specifiek LVB, maar met begeleiding bruikbaar) en helpt bij de samenwerking tussen jongere en professional. Het is een vragenboekje en een app. Jongeren denken na over de volgende vragen: waarover willen zij het hebben? Wat gaat goed? Wat is lastig? Wat willen ze veranderen en wat is daarbij de volgende stap? Zij maken een stappen- en actieplan. Onderwerpen die aan bod komen zijn: voor jezelf zorgen, vrienden, school, vrije tijd, wonen, werk, gevoelens, relaties, familie, levenservaringen, keuzes en begeleiding.
<u>Werkboek Mijn Toekomst</u>	Dit is een persoonlijk werkboek voor mensen met een LVB (niet gratis). De theorie is gebaseerd op de relatiegerichte Affectief Bewuste Benadering (ABB-methode). Het samen zoeken naar de dromen en wensen en de haalbaarheid daarvan schept perspectief voor de cliënt om zich verder te ontplooien. Aan de hand van de stappen in dit werkboek (1. Inventariseren; 2. Een top 10 maken; 3. Top 10 uitwerken; 4. Mijn toekomstplan), bespreken de begeleider en cliënt samen de dromen en wensen. Zijn het realistische plannen en hoe bereiken we die? Wie kan daarbij helpen? Wat kan een cliënt doen om zijn dromen te realiseren?

Tabel 6. Hulpmiddelen inventarisatie sociaal netwerk *

Naam	Korte omschrijving
<u>Kaart-praatspel: wie is voor jou belangrijk?</u>	Het spel (niet gratis) helpt (sociale) professionals jeugdhulp om samen met een jongere op een speelse manier zicht te krijgen op personen die belangrijk zijn in het leven van de jongere.
<u>Familieenzo.nl</u>	Digitale tool waarmee je samen met de jongere zijn (familie)netwerk kan visualiseren (met eenvoudige avatars). Het uiteindelijke (familie)netwerk kan je als fotolijstje samen met de antwoorden op de vragen uitgeprint per e-mail ontvangen. De vragen draaien om: Hoe vaak zie of spreek je iemand? Wie helpt jou als je niet zo'n goede dag hebt? Voor wie ben jij belangrijk?
<u>Werkblad Systeem in kaart brengen</u>	Werkblad waarop visueel aangegeven kan worden welke relaties er zijn in het leven van de jongere (familie, vrienden, kennissen), hoe goed deze relatie is en de mate van ondersteuning die deze relatie geeft). Dit werkblad zit als bijlage bij de gratis e-learning Transitiecoaching voor jongeren met een LVB van AW Kajak i.s.m. GGZ-Ecademy.
<u>Ecogram</u>	Het ecogram van Expertisecentrum Mantelzorg laat het sociale netwerk van de cliënt zien. Deze gegevens verbind je met de cirkel in het midden van het ecogram: de cliënt. Over het soort relatie vul je 4 vragen met letters in. Deze 4 letters staan voor: (p)raktische steun, (g)ezelschap, (a)dvies en uitwisseling van informatie en (e)motionele steun.
<u>Werkboek: Het is mijn leven!</u>	Gratis werkboek van het Landelijk Kennis Netwerk Gehandicaptenzorg en Stichting De Toekomst dat begeleiders helpt om mensen met een beperking te ondersteunen bij het maken van belangrijke keuzes en beslissingen. In dit kader is het onderdeel Meedenkers/op wie kan ik een beroep doen relevant.
<u>Praktische tools cultuursensitief werken in de zorg</u>	Kenniscentrum Pharos heeft veel informatie over cultuursensitief werken met gezinnen met een migratie-achtergrond, o.a. een pagina met praktische handvatten voor cultuursensitief werken in de zorg en het sociaal domein . Hierin staan o.a. verwijzingen naar begrijpelijke voorlichtingsmaterialen en beeldverhalen, het Culturele Interview en informatie over het inzetten van een tolk.

Tabel 7. Hulpmiddelen informatievoorziening transitiefase *

Naam	Korte omschrijving
<u>Filmpje '18 jaar en nu? Uit Beautiful Me!</u>	Dit kosteloos aan te vragen psycho-educatiepakket met een filmpje en een bijbehorend instructieblad van 's Heeren Loo geeft inzicht in de dagelijkse moeilijkheden die jongeren met een LVB ervaren als ze 18 jaar worden. Het moet helpen om overschatting te voorkomen (door de jongere zelf en diens omgeving).
<u>Folder 'Ben jij al klaar voor je 18e jaar?'</u>	In deze folder van Koraal staan de belangrijkste dingen die je moet regelen als je binnenkort 18 jaar wordt in het kort en eenvoudig uitgelegd.
<u>Wat verandert er als je 18 jaar wordt?</u>	Er verandert veel als je 18 jaar wordt. Je bent dan voor de wet meerderjarig. Dit betekent dat je zelf een aantal dingen mag of moet regelen. Het gaat daarbij bijvoorbeeld om geldzaken, verzekeringen, wonen, werken en school. In dit boekje van MEE-NL wordt dit stap voor stap uitgelegd.
<u>Game Life@18</u>	Als jongeren 18 jaar worden, verandert er veel in hun leven: ze moeten zelf een zorgverzekering regelen, studiefinanciering aanvragen en dergelijke. De gratis game Life@18 is ontwikkeld door Stichting Lezen en Schrijven. Het neemt jongeren op speelse wijze mee in een groot aantal regelzaken die bij volwassenen worden komen kijken. De game is ontwikkeld voor jongeren vanaf niveau MBO 1.
<u>Werkboeken 'Jij leert'</u>	Leren doe je overal, niet alleen op school. Je kunt ook leren via Jij Leert van Pluryn. Gewoon thuis in je eigen tempo. Je leert dan vanuit een werkboek (tegen kostprijs te bestellen). Je gaat zelf aan de slag of samen met je begeleider. Een van de thema's is. 18 en dan?
<u>LVB Werkboeken</u>	De LVB-werkboeken (tegen betaling bij uitgeverij SAAM verkrijgbaar) zijn ontwikkeld voor mensen met een LVB. Elk werkboek gaat over een specifiek onderwerp. Het biedt stappen en handvatten om tot inzicht te komen en om doelen te bereiken. Uiteindelijk leidt elk werkboek tot een individueel plan voor het bereiken van persoonlijke wensen en doelen. Het gaat o.a. over Mijn toekomst.
<u>Praatplaat Jongeren in transitie van kind naar volwassene</u>	De praatplaat van het Op Eigen Benen projectteam is primair gericht op jongeren en hun ouders in de transitiefase. Zo kan hij worden uitgeprint en als gesprekshulpmiddel dienen. De weg die jij als jongere in de transitieleeftijd aflegt is in deze praatplaat visueel vormgegeven. De elementen uit de Kwaliteitsstandaard Transitiezorg zijn naast de ontwikkeling in het dagelijks leven ook zichtbaar.
<u>Brochures van SIEN</u>	SIEN (een belangenvereniging voor verwanten van mensen met een verstandelijke beperking) biedt tegen een kleine vergoeding verschillende brochures aan. Deze gaan over o.a. <u>Je kind wordt 18, wat moet je regelen?</u> Wmo, wonen met ondersteuning, zorgtoeslag, e.d.
<u>Wat verandert er als je kind 18 jaar wordt</u>	Een brochure van Stichting Downsyndroom met alle mogelijke onderwerpen die van belang kunnen zijn als je kind 18 jaar wordt.
Overig: niet specifiek ontwikkeld voor jongeren met een LVB, maar in de praktijk wel gebruikt door begeleiders of samen met de jongere met een LVB	
<u>Kwikstart</u>	Website van Stichting Kinderperspectief met informatie (algemeen en per woonplaats) over de volgende onderwerpen: 18 en dan, wonen, geldzaken, werk, school, gezondheid en hulp, verzekeren, rechten en plichten.
<u>Checklist bij 18 jaar worden</u>	Aan de hand van een aantal basisvragen op de website van de Rijksoverheid, krijgt de jongere (of ouders) informatie over wat er in zijn of haar situatie geregeld moet worden, waar over nagedacht zou kunnen worden en wat goed is om te weten.
<u>Plan 18 (checklist + website)</u>	Op de website van plan18.nl kan een jongere zien voor welke dingen hij zelf verantwoordelijk wordt als hij 18 jaar wordt. Op deze checklist 18 kan een jongere aangeven of dit al geregeld is of hoe de jongere dit gaat aanpakken.
<u>Ik word 18</u>	Op deze website van de gemeente Amsterdam staan de belangrijkste zaken die je moet gaan regelen als je binnenkort 18 jaar wordt (ook voor ouders).
<u>18 en nu?</u>	Hier staat een checklist met uitleg over 10 dingen je als bijna 18-jarige moet gaan regelen. Je kan er ook een gratis informatiepakket voor 18-jarigen aanvragen.

Tabel 8. Hulpmiddelen psycho-educatie over LVB *

Naam	Korte omschrijving
<u>Straatwijzer</u>	Dit is een online blended psycho-educatie voor jongeren met een LVB en psychiatrische stoornissen en hun ouders ontwikkeld door het Expertisenetwerk Kinder- en Jeugdpsychiatrie i.s.m. AW Kajak en Jouw Omgeving. De volgende thema's zijn beschikbaar: LVB, ADHD, ASS, angststoornis, depressie, gedragsstoornis.
<u>Beautiful Me!</u>	Middels korte filmpjes en werkbladen van 's Heeren Loo worden psycho-educatieve gesprekken met de behandelaar gestimuleerd. De filmpjes zijn neutraal, zonder oordeel en herkenbaar. Het gaat over thema's als 1. Praktijkonderwijs ; 2. Vrienden ; 3. Pesten ; 4. Seks en relaties ; 5. Hulp vragen ; 6. Toekomst ; 7. Verslaving & middelengebruik ; en 8. 18 jaar, en nu?
<u>Weet wat je kan - in gesprek over LVB</u>	Deze module, ontwikkeld door Trajectum, biedt een methode om in gesprek te gaan over de rol van een beperking in het leven van de cliënt. En dan niet alleen met de cliënt, maar ook met de naasten en de begeleiders. De insteek is positief en oplossingsgericht. Maar dat het hebben van een LVB het leven lastig kan maken, daar wordt niet omheen gedraaid.
<u>Dit ben ik</u>	In deze behandelmodule, ontwikkeld door Amaran, voor jongeren met een LVB (en hun ouders) wordt geleerd wat het hebben van een LVB betekent voor de jongere en ouders en hoe hiermee om te gaan. Het wordt op een positieve manier ingestoken.
<u>Wat is een LVB?</u>	Op de website van Steffie.nl worden moeilijke dingen op een makkelijke manier uitgelegd, zo ook over een LVB. Steffie legt uit wat moeilijk kan zijn voor mensen met een LVB en wat een fijne manier is om met mensen met een LVB om te gaan.

Tabel 9. Hulpmiddelen psycho-educatie over psychische problemen *

Naam	Korte omschrijving
<u>Straatwijzer</u>	Dit is een online blended psycho-educatie voor jongeren met een LVB en psychiatrische stoornissen en hun ouders ontwikkeld door het Expertisenetwerk Kinder- en Jeugdpsychiatrie i.s.m. AW Kajak en Jouw Omgeving. De volgende thema's zijn beschikbaar: LVB, ADHD, ASS, angststoornis, depressie, gedragsstoornis.
<u>Brainwiki</u>	Deze website van het Kenniscentrum Kinder- en Jeugdpsychiatrie is voor jongeren en geeft informatie over verschillende psychische problemen. Het is niet specifiek voor jongeren met een LVB.
<u>Thuisarts.nl</u>	Betrouwbare informatie over o.a. psychische klachten als je jong bent. Deze informatie is eenvoudig geschreven en kan bijvoorbeeld samen met de jongere bekeken worden.
<u>Beeldverhalen psychische problemen</u>	Het Kenniscentrum Kinder- en Jeugdpsychiatrie heeft samen met Pharos en Level eenvoudige beeldverhalen en animaties gemaakt die geschikt zijn voor jongeren en ouders met beperkte gezondheidsvaardigheden of een beperkte beheersing van de Nederlandse taal. Er zijn beeldverhalen over ADHD, Autismespectrumstoornissen, Depressie, Gedragsstoornissen, Trauma en Kinderen van ouders met een kwetsbaarheid.
<u>Handreikingen Academische Werkplaats Kajak</u>	In de diverse handreikingen van Academische Werkplaats Kajak (o.a. over Trauma, Problematische Gehechtheid en Middelengebruik en Verslaving bij kinderen, jongeren en jongvolwassenen met een LVB) worden ook suggesties gegeven over hulpmiddelen (website, boekjes, filmpjes e.d.) ter ondersteuning van psycho-educatie.
<u>Werkboek psycho-educatie Psychose</u>	Er is een korte en een langere versie van het gratis te downloaden werkboek psycho-educatie voor de patiënten met een LVB ontwikkeld door GGZ-Rivierduinen-Kristal.

Tabel 10. Hulpmiddelen ondersteunen en/of bevorderen zelfredzaamheid *

Naam	Korte omschrijving
Domeinoverstijgend	
<u>Boek met educatieve werkvormen</u>	Het gratis werkboek 'Ik wil een pizza die met de brommer komt' bevat 300 educatieve praktische en concrete werkvormen gericht op het vergroten van de zelfredzaamheid, eigenwaarde en regie voor mensen met een beperking.
<u>Steffie. Zo werkt het!</u>	Op de website van Steffie.nl worden moeilijke dingen op een makkelijke manier uitgelegd; ook veel zaken die je moet regelen of weten rond je 18de jaar. Bijvoorbeeld over scholierentoeslag, zorgverzekering, Berichtenbox overheid, WW-uitkering, OV-chipkaart, bankrekening en andere zaken. Het gaat daarnaast over de onderwerpen: gezondheid, ondersteuning, vrije tijd, eten en drinken, geld, reizen, computeren en liefde.
<u>Allemaal Digitaal</u>	Het Kenniscentrum sociale Innovatie van de Hogeschool Utrecht heeft in 2016 een overzicht van de toen beschikbare digitale spelvormen voor mensen met een LVB gemaakt (o.a. via Expertisepunt LVB te downloaden). Het overzicht beslaat zelfhulp-apps van vrij toegankelijke digitale spelvormen ter bevordering van de zelfredzaamheid van mensen met een LVB en is gecategoriseerd met behulp van de 11 domeinen van de Zelfredzaamheid-Matrix (ZRM).
<u>Werkboeken 'Jij leert'</u>	Pluyn heeft voor haar cliënten de werkboeken 'Jij Leert' ontwikkeld. Cliënten kunnen zo zelf of samen met de begeleider met uiteenlopende onderwerpen aan de slag. Het gaat o.a. over post en administratie, opruimen en schoonmaak, verhuisboek, zelf koken, waarde van geld en geld wisselen, digitaal betalen, persoonlijke verzorging, anticonceptiemiddelen, medicijnen in eigen beheer, werknemersvaardigheden, solliciteren, enz. De werkboeken zijn voor externen tegen kostprijs te bestellen.
<u>Vind een app - eigen regie</u>	Eigen Regie is een project van Stichting Downsyndroom. Op de website staan suggesties voor Apps gecategoriseerd op thema, zoals reizen, koken, schoonmaken, waar ben ik?, boodschappen doen, afval scheiden, agenda en vrienden.
<u>Faseplannen</u>	De Faseplannen van Cordaan zijn een middel om met een cliënt in kleine stappen te werken naar een zo zelfstandig mogelijk bestaan en kunnen ook in de transitiefase gebruikt worden. Het beoogt de client eigenaar te maken van zijn eigen ontwikkelproces en de regie hierover bij hemzelf te houden. Er is een Faseplan Verblijf en een Faseplan Ambulante Ondersteuning en een Handleiding voor begeleiders .
<u>LVB Werkboeken</u>	De LVB werkboeken zijn ontwikkeld voor mensen met een LVB en tegen betaling verkrijgbaar bij uitgeverij SAAM. Elk werkboek gaat over een specifiek onderwerp. Het biedt stappen en handvatten om tot inzicht te komen en om doelen te bereiken. Uiteindelijk leidt elk werkboek tot een individueel plan voor het bereiken van persoonlijke wensen en doelen. Ze gaan o.a. over Mijn toekomst, Dagelijkse routine, en Mijn persoonlijke verzorging.
<u>Het Jongeren Informatie Punt:</u>	Een aantal gemeenten hebben een JIP (Jongeren Informatie Punt). Je kan de gemeente van de jongere intypen en dan zie je of dit het geval is. Bij het JIP kan een jongere ondersteuning krijgen bij het oppakken van allerlei praktische (regel)zaken.
Huishouden & verzorging	
<u>Kookapp</u>	De KookApp, een initiatief van Stichting Humanitas DMH in samenwerking met anderen., ondersteunt mensen met een LVB om leuk, lekker en gezond te koken.
<u>Mpower</u>	Zorgorganisatie Cello heeft een voor scholen en zorgorganisaties beschikbaar internet-leerprogramma Mpower ontwikkeld voor het ondersteunen van cliënten met een LVB bij het ontwikkelen van vaardigheden in het huishouden. Het leerprogramma bevat een e-learning, een startpakket en een werkboek voor de cliënt en coachinstructies. De training kan zelfstandig worden gevolgd, maar het wordt aanbevolen om dit samen met een coach te doen. De thema's zijn o.a. behandeld: de was doen, koken, schoonmaken.
<u>LVB Werkboek: Mijn Persoonlijke Verzorging</u>	Samen met een begeleider kan er met dit werkboek, tegen betaling te bestellen bij verstandelijkbeperkt.nl , gewerkt worden aan meer zelfstandigheid bij de persoonlijke verzorging (o.a. wassen, poetsen, toiletgebruik, kleding, woonruimte).
Werk	
<u>Sterk in Werkkaarten (en scholingsmodule)</u>	Kaarten met uitspraken ontwikkeld door Cordaan e.a. waarmee je in gesprek gaat met de jongere met een LVB over wat voor hem of haar belangrijk is voor het verkrijgen en behouden van werk.
<u>Tools voor de overstap naar werk</u>	Vanuit het programma Sijmpel Switchen is er een Toolkit ontwikkeld voor gemeenten en (zorg) organisaties om de overstap van dagbesteding naar (beschut) werk makkelijker te maken.

Naam	Korte omschrijving
Financiën	
<u>Goed Geld app</u>	Deze app, ontwikkeld door de CED-groep samen met jongeren uit het zml- en praktijkonderwijs, ondersteunt jongeren met een LVB bij het budgetteren.
<u>E-learning smart met geld</u>	Deze e-learning biedt jongeren handige tips, leuke opdrachten en herkenbare voorbeelden over omgaan met geld. Dit is een project van Leer Zelf Online en MEE NL.
<u>Snap je geld</u>	Op deze website leert de jongere omgaan met geld (sparen, administratie, lenen, hulp vragen en goedkoper leven).
<u>Handreiking 'Heb het eens over geld, maar dan anders'</u>	Deze handreiking vanuit het onderzoeksproject 'Meer op Eigen Benen met LVB' geeft een begeleider meer informatie over de sociale en symbolische betekenissen van geld en helpt met uitleg en praktische tips om het gesprek over geld met cliënten met een LVB aan te gaan.
Vrije Tijd	
<u>Werkbladen Vrije Tijd</u>	Deze handleiding van Floor jongerencoaching en Stichting Downsyndroom geeft handvatten aan een ouder, broer/zus of begeleider om samen met een jongvolwassene met de <u>Werkbladen Vrije Tijd</u> aan de slag te gaan. Ook geven ze tips over hoe hen te activeren op het gebied van vrije tijd.
<u>App GoOV</u>	App GoOV helpt mensen met een beperking zelfstandig te reizen.
Relaties & seksualiteit	
<u>App Lief en Lijf</u>	De app 'Lief en Lijf' van Middin geeft seksuele voorlichting aan jongeren met een LVB.
<u>Spellen en materialen rondom seksuele ontwikkeling voor mensen met een LVB</u>	Op deze pagina van het Kennisplein Gehandicaptensector vind je spellen, video's en andere materialen rondom seksuele ontwikkeling voor mensen met een LVB.
<u>Datingssites en -bureaus voor mensen met een beperking</u>	Op deze pagina van het Kennisplein Gehandicaptensector vind je een lijst met datingsites en datingbureaus voor mensen met een beperking, ook gericht op vriendschappelijke relaties.

* Als de linkjes niet meer werken, zoek dan op de naam van het product (laatste update april 2024)

** Check de handleiding van genoemde instrumenten voor opleidingseisen voor afname.

Tabel 11: Stappenplan Warmte Overdracht* [1]

	Uitplaatsende team	Ontvangend team
1	Actualiseer beeldvorming [2]	
2	Actualiseer risico-inventarisatie; signalerings- en veiligheidsplan	
3	Actualiseer toekomstplan	
4	Psycho-educatie cliënt [3] (systeem): mogelijkheden en beperkingen	
5	Passende indicatie aanvragen	
6	Aanmelden bij ontvangende organisatie/team	
7	Maak een overdrachtsdocument (met informatie 1 t/m 3) [4]	
8		Eerste beeldvorming o.b.v. overdrachtsdocument
9		Kennismaken cliënt(systeem), begeleider en behandelaar uitplaatsende team
10		Aanvullende beeldvorming/opvragen extra informatie van uitplaatsende team [4]
11	Overleg medewerkers uitplaatsende en ontvangend team (behoeften, mogelijkheden, behandeling) of samenstellen gezamenlijk transitieteam	
12	Verwachtingsmanagement: psycho-educatie cliënt(systeem) verschillen werkwijze uitplaatsende en ontvangend team	
13	Locatiebezoek begeleider uitplaatsende team met cliënt(systeem) bij ontvangend team	
14	Begeleider ontvangend team uitnodigen voor bezoek bij uitplaatsende team en kennismaking met cliënt(systeem)	
15	Minimaal 1 gezamenlijk MDO uitplaatsende en ontvangende organisatie voor overplaatsing	
16	Eventueel betrekken van cliënt(en) die al eerder zo'n overstap heeft (hebben) gemaakt	
17	Bespreken rol van het netwerk voor, tijdens en na de overplaatsing	
18		Verwachtingsmanagement: voorlichting over behandel- en begeleidingsklimaat, huisregels, rol van begeleider e.d.
19		Overeenkomst zorg- en dienstverlening in begrijpelijke taal
20	Ruimte voor kort telefonisch/online overleg tussen beide teams tot 1 maand na overplaatsing	
21	Na 1 maand evaluatie transitie(proces) uitplaatsende en ontvangend team met cliënt(systeem) & afsluiting transitie van zorg	

[1] Schema is gebaseerd op **Trajectplan Warme Overdracht** van Cordaan en OBC Middelveld (Leger des Heils).

[2] Adaptieve vaardigheden, IQ, psychische klachten, medische bijzonderheden, sociaal-emotionele ontwikkeling, risico-inventarisatie, signaleringsplan, toekomstperspectief.

[3] Waar cliënt staat, kan ook patiënt gelezen worden.

[4] Toestemming van de cliënt is nodig (indien wilsonbekwaam: wettelijke vertegenwoordiger) of o.b.v. andere grondslag (bijv. vitaal belang, wettelijke verplichting); zorgvuldig inhoudelijk afwegen; alleen noodzakelijke informatie delen vanuit ieders professionele taak; check risico's van delen voor betrokkene(n); altijd informeren, motiveren, documenteren. Zie: <https://jeugdconnect.nl/privacy/professionals>.

* Als de linkjes niet meer werken, zoek dan op de naam van het product (laatste update april 2024)

Stappenplan

Warme Overdracht*

	Uitplaatsende team	Ontvangend team
1	Actualiseer beeldvorming [2]	
2	Actualiseer risico-inventarisatie; signalerings- en veiligheidsplan	
3	Actualiseer toekomstplan	
4	Psycho-educatie cliënt [3] (systeem): mogelijkheden en beperkingen	
5	Passende indicatie aanvragen	
6	Aanmelden bij ontvangende organisatie/team	
7	Maak een overdrachtsdocument (met informatie 1 t/m 3) [4]	
8		Eerste beeldvorming o.b.v. overdrachtsdocument
9		Kennismaken cliënt(systeem), begeleider en behandelaar uitplaatsende team
10		Aanvullende beeldvorming/opvragen extra informatie van uitplaatsende team [4]
11	Overleg medewerkers uitplaatsende en ontvangend team (behoeften, mogelijkheden, behandeling) of samenstellen gezamenlijk transitieteam	
12	Verwachtingsmanagement: psycho-educatie cliënt(systeem) verschillen werkwijze uitplaatsende en ontvangend team	
13	Locatiebezoek begeleider uitplaatsende team met cliënt(systeem) bij ontvangend team	
14	Begeleider ontvangend team uitnodigen voor bezoek bij uitplaatsende team en kennismaking met cliënt(systeem)	
15	Minimaal 1 gezamenlijk MDO uitplaatsende en ontvangende organisatie voor overplaatsing	
16	Eventueel betrekken van cliënt(en) die al eerder zo'n overstap heeft (hebben) gemaakt	
17	Bespreken rol van het netwerk voor, tijdens en na de overplaatsing	
18		Verwachtingsmanagement: voorlichting over behandel- en begeleidingsklimaat, huisregels, rol van begeleider e.d.
19		Overeenkomst zorg- en dienstverlening in begrijpelijke taal
20	Ruimte voor kort telefonisch/online overleg tussen beide teams tot 1 maand na overplaatsing	
21	Na 1 maand evaluatie transitie(proces) uitplaatsende en ontvangend team met cliënt(systeem) & afsluiting transitie van zorg	

[1] Schema is gebaseerd op **Trajectplan Warme Overdracht** van Cordaan en OBC Middelveld (Leger des Heils).

[2] Adaptieve vaardigheden, IQ, psychische klachten, medische bijzonderheden, sociaal-emotionele ontwikkeling, risico-inventarisatie, signaleringsplan, toekomstperspectief.

[3] Waar cliënt staat, kan ook patiënt gelezen worden.

[4] Toestemming van de cliënt is nodig (indien wilsonbekwaam: wettelijke vertegenwoordiger) of o.b.v. andere grondslag (bijv. vitaal belang, wettelijke verplichting); zorgvuldig inhoudelijk afwegen; alleen noodzakelijke informatie delen vanuit ieders professionele taak; check risico's van delen voor betrokkene(n); altijd informeren, motiveren, documenteren. Zie: <https://jeugdconnect.nl/privacy/professionals>.

* Als de linkjes niet meer werken, zoek dan op de naam van het product (laatste update april 2024)